HE 41 /2023 vp, VNS 1/2023 vp
Ilmastoasiantuntija Hanna Aho
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
Ympäristövaliokunta 19.10.2023

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024, pääluokka 35 Ympäristöministeriön hallinnonala, teema vähäpäästöinen liikkuminen, energiamurros

Asia: VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua.

1. Talousarvio 2024

Suomen luonnonsuojeluliiton päähuomiot talousarviosta:

- Hallituksen esittämät leikkaukset ympäristöministeriön alaiseen ilmastorahoitukseen heikentävät ihmisten mahdollisuuksia arjen ilmastotekoihin, hidastavat liikenteen sähköistymistä ja öljystä luopumista ja vaikeuttavat taakanjakosektorin päästövähennystavoitteen sekä ilmastolain mukaisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista.
- Ilmasto- ja luontopolitiikan pyöreän pöydän tulee saada jatkoa hallitusohjelman mukaisesti, mutta tämä vaatii määrärahojen palauttamista.
- Luontokadon pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä ei ole mahdollista esitetyillä resursseilla.
- ELY-keskusten lupavoimavarojen heikentäminen haittaa sekä ympäristöä että toiminnanharjoittajia, sillä paine mm. kaivos- ja energiahankkeiden laadukkaaseen luvitukseen on vain kasvanut.
- Ympäristöjärjestöjen rahoitus tulee turvata, sillä järjestöjen rooli ympäristönsuojelun edistämisessä on vain kasvanut viime vuosina ja kustannusten nousu vaikuttaa niihinkin.

Teema vähäpäästöinen liikkuminen ja energiamurros

35.10.31. Avustukset kuntien ilmastosuunnitelmiin (siirtomääräraha 3 v)

Momentti ja sen määrärahaa ehdotetaan poistettavaksi talousarvioista. Kuntien ilmastosuunnitelmat ovat yksi keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman politiikkatoimi. Suunnitelma toteaa, että kuntien ilmastotyöllä on merkittävä rooli taakanjakosektorin päästövähennystavoitteiden saavuttamisessa. Kunnat pystyvät vaikuttamaan liikenteen, lämmityksen ja muiden sektorien päästöjen kehittymiseen ja kuntien ilmastotyöllä voidaan saavuttaa lisäisiä päästövähennyksiä sektoritoimien päälle. Suomen 309 kunnasta 138 on asettanut itselleen jonkinlaisen ilmastotavoitteen. (Kaisu 2022.) Kuntien ilmastotyö on kehittynyt viime vuosina, mutta resurssointi on suurin haaste tavoitteiden toimeenpanolle (Kuntaliitto, 2021). Kuntaliiton kyselyyn vastanneista 80 % kertoi, etteivät ilmastotyön resurssit ole riittäviä. Suomessa onkin edelleen kuntia, joissa ilmastotyötä ei ole aloitettu. Avustus kuntien ilmastosuunnitelmaan on sysäys, jolla tuetaan kuntia

suunnitelmallisen ilmastotyön alkuun. Luonnonsuojeluliitto vastustaa avustuksen lakkauttamista, sillä avustus on välttämätön kuntien ilmastotyön valtavirtaistamiselle ja edesauttaa Suomen ilmastolain sekä EU:n taakanjakosektorin mukaisten tavoitteiden saavuttamista.

35.20.34. Avustukset kuntien kiinteistöjen öljylämmityksestä luopumiseen (siirtomääräraha 3 v)
35.20.37. Avustukset vihreää siirtymää tukevan rakentamisen toteuttamiseen (siirtomääräraha 3 v)
35.20.52. Avustukset asuinrakennusten sähköisen liikenteen infrastruktuurin edistämiseen (siirtomääräraha 3 v)
35.20.53. Avustukset työpaikkakiinteistöjen sähköisen liikenteen infrastruktuurin edistämiseen (siirtomääräraha 3 v)
35.20.56. Avustukset asuinrakennusten öljy- ja kaasulämmityksestä luopumiseksi (siirtomääräraha 3 v)

Hallitus poistaa talousarviosta useita tukia, joilla edistetään fossiilisista polttoaineista luopumista. Nämä tuet ovat olleet osa Keskipitkä aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toteuttamista ja osittain myös näiden tukien varaan Suomen taakanjakosektorin päästövähennyspolku vuoden 2030 tavoitteeseen on laskettu.

Vuoden 2023 Ilmastovuosikertomuksen arvion mukaan liikenteen päästöjen vähentyminen on hidastunut huomattavasti. Ympäristöministeriön hallinnonalalla avustukset sähköisen liikenteen edistämiseen ovat olleet tärkeitä, sillä latauspisteiden puute asuinrakennuksissa on pahimpia pullonkauloja liikenteen sähköistymisessä. Tuet latauspisteiden rakentamiseen asuinrakennuksien ja työpaikkojen yhteyteen ovat osa Fossiilittoman liikenteen tiekarttaa, jossa arvioidaan, että sähköistymiskehityksen takaamiseksi tukea olisi varattava näille 10 M€/vuosi eli yhteensä 90 M€ vuosina 2022–2030. Tieliikenteen jakeluinfraohjelmankin perusteella tänä vuonna toteutettujen leikkausten ei pitäisi vaarantaa sähköistymiskehitystä, mutta nyt hallitus ehdottaa määrärahojen poistamista kokonaan. Lisäksisatsauksia tarvittaisiin mm. julkisen jakeluinfran tukiin arviolta noin 20,1 milj. €/vuosi eli yhteensä noin 80,5 milj. € vuosina 2024-2027. Tämä määräraha kohdistuu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan (32.20.47), mutta sen määräraha vuosille 2024-2027 on vain 10 miljoonaa euroa eli selvästi riittämätön. Kokonaisuudessaan nyt ehdotetut leikkaukset yhdistettynä liikenne- ja viestintäministeriön budjetissa oleviin heikennyksiin kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen houkuttelevuudessa sekä liikennepolttoaineiden veronkevennykset vaikeuttavat liikenteen päästövähennyskehitystä.

Öljylämmityksestä luopumisen avustus on ilmastovuosikertomuksen (2023) mukaan aktivoinut lämmitysjärjestelmän vaihtamista huomattavasti. Vuoden 2023 kesäkuun loppuun mennessä myönteisen avutuspäätöksen oli saanut 24 101 hakijaa. Kuitenkin, esimerkiksi käytössä olevia öljykattiloita on Suomi asuu 2019 -selvityksen mukaan ollut 133 000 pientalossa vuonna 2019. Öljylämmityksestä luopumisen avustusta jatkamalla vahvistetaan asuinrakennusten energiasiirtymää, sillä merkittävä osa omakoti- ja paritalojen päästöistä aiheutuu fossiilisilla polttoaineilla lämmittämisestä. Avustukset ovat keskeinen osa oikeudenmukaista siirtymää, jotta asukkaat voivat välttää fossiilisten polttoaineiden hintojen noususta aiheutuvan rasitteen. Myös päätös luopua kuntien kiinteistöjen öljylämmityksestä luopumisen tuesta on huono, sillä julkisilla toimijoilla on erityinen edelläkävijyyttä ja esimerkkiä näyttävä rooli pois fossiilisista polttoaineista siirtymisessä.

Vuoden 2022 keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toimet on mitoitettu niin, että EU:n takaanjakosektorin vuoden 2030 tavoite saavutetaan optimistisesti ajatellen juuri ja juuri kaikkia mahdollisia joustoja hyödyntäen. Maankäyttösektorin nielujen romahdus tekee maankäyttösektorin jouston

hyödyntämisen mahdollisuudesta hyvin epätodennäköistä vuoden 2030 taakanjakosektorin tavoitteen saavuttamiseksi, kuten myös hallituksen esitys polttoaineen jakeluvelvoitteen alentamisesta. Jotta 2030 tavoitteen saavuttaminen varmistetaan ja vältetään taloudelliset kustannukset ilmastotoimissa epäonnistumisesta, on ensiarvoisen tärkeää, että 1) olemassa olevien, toimivien politiikkatoimien rahoitusta jatketaan, ja 2) uusia lisätoimia päästövähennysten saamiseksi valmistellaan ja otetaan käyttöön. Ilmastovuosikertomuksen mukaan myös kansallisen vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vaatii lisätoimia sekä maankäyttösektorilla että muilla sektoreilla.

Luonnonsuojeluliitto pitää hyvänä talousarvion selvitysosassa (s.793) täsmennettyä sitoutumista vähähiilisen rakentamisen tiekartan toimeenpanoon ja lupaukseen "valmistellaan uuden rakennuksen koko elinkaaren aikaiseen hiilijalanjäljen raja-arvoon perustuvaa säädösohjausta." Vähähiilisen rakentamisen tiekartan loppuunsaattaminen ja toimeenpano on tärkeää, sillä ilman säädösohjausta ei rakentamisesta aiheutuvia ilmastopäästöjä saada vähentymään.

23.01.01. Valtioneuvoston kanslian toimintamenot

Momentilta on rahoitettu edellisellä hallituskaudella ilmastopolitiikan pyöreän pöydän toimintaa osana Kestävän kehityksen toimikunnan toimintaa. llmastopolitiikan pyöreän pöydän toimintaan varattiin vuoden 2020 talousarviossa sekä julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2020-2023 vuosittain 200 000 euroa.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan "hallitus kehittää pääministerin johtamaa ilmastopolitiikan pyöreän pöydän mallia ja tuo luontopolitiikan osaksi pöytää."

Luonnonsuojeluliiton mielestä tiedepohjaista dialogia keskeisten sidosryhmien ja pääministerin välillä ilmasto- ja luontopolitiikan riittävyydestä ja oikeudenmukaisuudesta on tärkeää jatkaa hallitusohjelman mukaisesti. Se tarvitsee kuitenkin priorisointia ja riittävät resurssit, joita talousarvioesityksessä ei ole osoitettu lainkaan. Luonnonsuojeluliiton mielestä määräraha tulee palauttaa vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2024-2027 valtioneuvoston kanslian tai ympäristöministeriön toimintamenoihin.

Muu ympäristöministeriön hallinnonala

35.01.04. Suomen ympäristökeskuksen toimintamenot

Suomen ympäristökeskuksen rooli laadukkaan ja vertaisarvioidun tutkimuksen tuottajana sekä päätöksen teon tukena vain kasvaa ympäristökriisin kärjistymisen myötä. Luonnonsuojeluliitto on erityisen huolissaan kuntien ilmastotyön tietopohjan heikentämisestä leikkausten seurauksena (- 50 000 e).

35.01.65. Avustukset järjestöille ja ympäristönhoitoon (siirtomääräraha 3 v)

Vaikka ympäristöongelmat ovat kasvaneet, hallitus on leikkaamassa ympäristöjärjestöjen rahoitusta peräti 1,1 miljoonalla eurolla suhteessa vuoden 2023 budjettiin. Tämä on historiallisen suuri pudotus. Samaan aikaan kustannusten nousu koskettaa myös ympäristöjärjestöjä.

Esitys heikentäisi ympäristöjärjestöjen toimintaedellytyksiä tilanteessa, missä niiden merkitys ja työmäärä on kasvanut ympäristöongelmien kasvamisen myötä merkittävästi. Hallitus on toteuttamassa useita laajoja ympäristöä koskevia lainsäädäntö- ja kehittämishankkeita. Niissä tarvitaan ympäristöjärjestöjen

asiantuntemusta. Ympäristöjärjestöjä tarvitaan myös ympäristöasioiden tiedottamisessa ja kansalaisten neuvonnassa.

Monet viime vuosikymmenen aikana tehdyistä lakimuutoksista edellyttävät kansalaisilta ja ympäristöjärjestöiltä entistä aktiivisempaa roolia luonnon ja ympäristön suojelussa. Århusin sopimus edellyttää valtioilta kansalaisten tiedonsaannin ja vaikuttamismahdollisuuksien takaamista.

Järjestöjen rooli Suomen ympäristötavoitteiden toteuttamisessa on merkittävä. Näistä syistä momentin ‘avustukset kansalaisjärjestöille’ rahoitus tulisi säilyttää vähintään tämän vuoden tasolla.

35.10. Ympäristön- ja luonnonsuojelu

Luonnonsuojelun ja ympäristönsuojelun rahoitus vähenee kokonaisuudessaan 34%, joka on valtava summa suhteutettuna ympäristöministeriön muutoinkin pieneen rahoitukseen. Ympäristöministeriön budjetti on kuluvan vuoden 2023 valtion tulo- ja menoarviossa alle puoli prosenttia valtion yli 80 miljardin euron kokonaismenoista – jo tälläkin hetkellä ylivoimaisesti pienin menoerä kaikkien ministeriöiden vertailussa. Rahoituksen pienentäminen vie Suomea kauemmas ilmasto- ja luontotavoitteiden saavuttamisesta samalla, kun esimerkiksi uutta biodiversiteettistrategiaa valmistellaan ja Suomea koskevien ympäristösitoumusten noudattaminen vaatii entistä suurempia satsauksia.

35.10.21. Eräät luonnonsuojelun menot (siirtomääräraha 3 v)

Momentin rahoitusta kodentuu vapaaehtoisten Helmi- ja Metso-ohjelmien toteutukseen. Leikkaukset momentilla ovat lähes 40 prosenttia vuoden 2022 tasoon nähden. Vapaaehtoiset Metso- ja Helmi-ohjelmat sekä niiden rahoituksen riittävyys ovat tärkeimpiä keinoja luontokadon pysäyttämiseksi Suomessa (ks. alempana kohta 35.10.63. Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot).

35.10.22. Eräät ympäristömenot

Momentin rahoitus vähenee yteensä 4,495 miljoonaa euroa, josta 1,9 miljoonan leikkaus kohdistuu ELY-keskusten lupavoimavaroihin (RRF pilari1). Luonnonsuojeluliitto korostaa, että puhtaan siirtymän hankkeiden ja muiden ympäristöluvitusta ja -valvontaa vaativien hankkeiden määrän kasvaessa ympäristöviranomaisen voimavarojen riittävä resursointi on keskeisestä sekä toiminnanharjoittajien että yleisen ympäristöedun kannalta. Momentin rahoitus pienenee peräti 39% vuonna 2024 vuoteen 2023 verrattuna.

Vuonna 2021 Syken laatimasta selvityksestä käy ilmi, että viranomaisen toiminnasta johtuvista syistä merkittävin yksittäinen tekijä yli vuoden kestävien lupien viivästymiselle on lupaviranomaisten liian suuri työmäärä, siis riittämättömät resurssit.

35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien rahoituksen lasku vaarantaa luonnon monimuotoisuuden pysäyttämisen ja se on vakavassa ristiriidassa hallituksen tavoitteiden kanssa saada suomalaiset liikkeelle. Leikkauksia kohdentuu erityisesti Metsähallituksen Luontopalveluihin, kansallispuistoihin ja luonnonsuojelualueisiin samalla kun kansalaisten kiinnostus luonnossa liikkumiseen on kasvanut. Rahasumma, jonka valtio sijoittaa kansallispuistoihin ja retkeilyalueisiin, palautuu yhteiskunnalle

monikertaisesti takaisin paikallisena yritystoimintana ja työpaikkoina. Kaikkien 41 kansallispuiston kävijöiden kokonaistulo- ja työllisyysvaikutukset vuonna 2022 olivat yhteensä 275,2 milj. euroa ja 2 166 henkilötyövuotta. Metsähallituksen vuosina 2018–2022 toteuttamien kävijätutkimusten mukaan luonto- ja historiakohteiden kävijöistä 86 % kokee vierailulla olleen melko tai erittäin paljon terveys- ja hyvinvointivaikutuksia.

35.10.61. Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen (siirtomääräraha 3 v)

Momentin rahoitus pienenee peräti -85% vuonna 2024 vuoteen 2023 verrattuna. Tämä on merkittävässä ristiriidassa tarvittavien ja hallitusohjelmaan kirjattujen vesiensuojelutavoitteiden kanssa. Esimerkiksi maa- ja metsätalouden vesistövaikutusten tiedetään olevan aiemmin luultua huomattavasti suuremmat, pitkäkestoisemmat ja vakavammat. Vesistöhaittojen ja niiden korjaamista koskevan tutkimustiedon olennaisesti lisääntyessä vesistöjen tilan parantamisen toimia ja tukemista ei pidä pyrkiä vähentämään, päin vastoin. Luonnonsuojeluliitto korostaa puhtaiden vesien elintärkeää merkitystä suomalaisille ja Suomen luonnolle ja esittää vesien- ja ympäristönhoidon määrärahojen palauttamista vähintään vuoden 2023 tasolle.

35.10.63. Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot (siirtomääräraha 3 v)

Luonnonsuojelualueiden lisäämisellä on suomalaisten vankka tuki ja Ylen kyselyn (2022) mukaan 80 prosenttia kansalaisista kannattaa lisäsuojelua. Maanomistajien kiinnostus vapaaehtoiseen metsien suojeluun on vuosittain ollut suurempaa, kuin mihin määrärahat riittävät. Suomi on sitoutunut YK:n luontosopimuksen Kunming Montreal tavoitteiden mukaisesti suojelemaan 30 % maa- ja meripinta-alasta vuoteen 2030 mennessä. Myös EU:n biodiversiteettistrategia tähtää samaan tavoitteeseen.

Vapaaehtoisten Metso- ja Helmi-ohjelmien rahoituksen riittävyys on tärkein keino luontokadon pysäyttämiseksi Suomessa. Metson tavoitteet sekä hallituksen ehdottama määräraha ovat liian pienet luontokadon pysäyttämiseksi metsissä. Suojelutarpeen kustannuksiksi on arvioitu Luontopaneelin selvityksessä 4,5 miljardia euroa (Kotiaho ym. 2021). Jos lisäsuojelu toteutettaisiin vuoteen 2030 mennessä, tulisi yksin metsäluontotyyppien suojeluun kohdentaa suuruusluokaltaan 300–500 miljoonaa euroa vuosittain. Näin ollen momentin rahoitus tulee moninkertaistaa vuoden 2022 tasoon nähden.

Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenojen rahoitus pienenee kokonaisuudessaan 19% vuonna 2024 vuoteen 2023 verrattuna. Leikkaukset kohdistuvat metsien suojeluun samalla kun hakkuut ovat ennätystasolla. Momentilta on siirretty sisäisenä siirtona suojeluohjelmien toteutukseen, joten todellista lisäystä ei silläkään puolella ole momentilla.

35.20.55. Avustukset korjaustoimintaan (siirtomääräraha 3 v)

Korjausavustukset ovat tärkeitä rakennusten elinkaaren pidentämiseksi ja rakennusten muuntamiseksi nykyasumisen vaatimusten mukaisiksi. Rakennusten ylläpitokorjaukset ja korjaaminen esteettömäksi ovat tärkeää rakennuskantaa ylläpitävää toimintaa, joka vähentää painetta uudisrakentamiseen, ja siten osaltaan hillitsee luonnonvarojen kulumista.

2. Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024-2027

Yleisenä huomionaan haluamme todeta, että Suomen luonnonsuojeluliitto on huolissaan siitä, että pienituloisiin kohdistuvat leikkaukset sekä indeksijäädytykset heikentävät ympäristö- ja ilmastotoimien

sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Onnistuakseen ilmastonmuutoksen torjunnan ja siirtymän kohti kestävämpää yhteskuntaa on välttämätöntä olla sosiaalisesti oikeudenmukaista.

Samalla Luonnonsuojeluliitto toteaa, että ilmastotoimissa otetaan takapakkia erityisesti liikenteessä ja maankäyttösektorilla ja siirrytään kohti niin sanottuja piipunpääratkaisuja, joilla yritetään vähentää jo syntyneitä päästöjä. Hiilen talteenotto ei koskaan voi korvata fossiilisista polttoaineista ja turpeesta irtautumista. Perustuen IPCC:n sekä Suomen ilmastopaneelin laskelmiin Liitto muistuttaa, että ilmastolain mukaisen hiilinegatiivisuuden saavuttaminen vuoden 2035 jälkeen vaatii aktiivisia lisätoimia sekä maankäyttösektorilla että teknologisten nielujen kehittämiseksi. Erityisesti vuoden 2030 ilmastotavoitteiden saavuttaminen perustuu luonnon hiilinieluihin, joiden pelastamisella on kiire. Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjunta koskee kaikkia hallinnonaloja ja koko yhteiskuntaamme eikä näiden ratkomisessa voida ottaa välivuosia. Ja samalla näitä haasteita ratkomalla voimme rakentaa yhteiskuntaa, jossa parannamme ruokaturvaa ja huoltovarmuutta, lisäämme kestäviä työpaikkoja ja takaamme kansalaisyhteiskunnan edellytyksiä.

Lisätietoja

- Hanna Aho, ilmastoasiantuntija, hanna.aho@sll.fi, p. 040 628 9495

- Hanna Halmeenpää, hallituksen puheenjohtaja, hanna.halmeenpaa@sll.fi, p. 050 564 4122

- Paloma Hannonen, ympäristöpäällikkö, paloma.hannonen@sll.fi, +358 50 5323 219

- Anna Ikonen, ilmastoasiantuntija, rakennettu ympäristö, anna.ikonen@sll.fi, p. 044 491 4269

Lähteet:

Ilmastovuosikertomus 2023:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165065

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma 2022:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164186

Kuntien ja maakuntien ilmastotyön tilanne 2021, Kuntaliitto:
https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2172-kuntien-ja-maakuntien-ilmastotyon-tilanne-2021

Fossiilittoman liikenteen tiekartta, 2021: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163258

Suomen ympäristökeskus 2021: Syyt yli vuoden kestäneisiin ympäristölupa hakemusten käsittelyaikoihin aluehallintovirastoissa 2018–2020 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163634

Ylen kysely luonnonsuojelun lisäämisestä, 2022: https://yle.fi/a/3-12477282

Kotiaho ym.. Metsäluonnon turvaavan suojelun kohdentaminen Suomessa, 2021:
https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/79108

Metso tilannekatsaus 2022: https://metsonpolku.fi/-/vuosikatsaus-metsiensuojelun-edistymiseen-metso-ohjelmassa

Kansallispuistot ja retkeilyalueet tärkeitä paikallistaloudelle: https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/hyvinvointia-luonnosta/taloushyotyja-luonnosta/kansallispuistojen-hyotyja-paikallistalouteen/

Kansallispuistojen terveyshyötyjä: https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/hyvinvointia-luonnosta/luonto-ja-terveys/kansallispuistojen-terveyshyotyja/

Ohjelma tieliikenteen uusien polttoaineiden jakeluinfran kehittämiseksi Suomessa vuoteen 2035: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164799

Suomen luonnonsuojeluliitto – Finnish Association for Nature Conservation
Itälahdenkatu 22 b A, FI-00210 Helsinki, Finland | tel. +358 9 228 081
www.sll.fi | toimisto@sll.fi